

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

crossref

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович
Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович
Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юридик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдуваҳидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юридик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юридик фанлар доктори, профессор*

Отаҳонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суди раиси, юридик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Ҳамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суди
Академияси ректори, юридик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институтини” директори, юридик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб:
Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доценти,
юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шаҳзода Собитовна

Контакт редакцији журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович
Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович
Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:
Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Chief Editor:
Rakhmatov Anvar

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD
**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ, ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ, ОИЛА ҲУҚУҚИ,
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шаҳноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ, ПРОКУРОР НАЗОРАТИ,
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрвич ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
---	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич

КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ
ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 91

15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич

ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР
ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ..... 98

16. САИДОВ Баҳром Анварович

ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА
ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ 104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли

АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ
ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 110

18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович

ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ
БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ
ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ 116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна

ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА
СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ 125

20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович

ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА
ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ
АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ 133

21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна

ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ
РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ 141

22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna

DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING
COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN
CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR) 147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли

ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ
ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ 151

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси

Жиноят-процессуал ҳуқуқ кафедраси бошлиғи, юридик фанлари номзоди, доцент

E-mail: behzodnur224@gmail.com

ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙЎНЛИГИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): РАШИДОВ Б.Н. ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙЎНЛИГИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 98-103.

6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-15>

АННОТАЦИЯ

Мақолада жиноят-процессуал фаолиятдан кутиладиган мақсад, жиноят ишларини юритиш тартибига қўйиладиган талаблар, жумладан терговга қадар текширувни амалга ошириш, жиноят ҳақидаги ариза ва хабарларни ҳал қилиш, жиноят ишларини тергов қилиш ва қўриб чиқиш жараёнида далилларни тўплаш, мустаҳкамлаш, текшириш ва баҳолашда қонунийлик ва ҳолисликни таъминлаш, қонун устуворлиги, фуқароларнинг қонун олдида тенглиги, инсонпарварлик, адолатлилик ва айбсизлик презумпцияси каби конституциявий принципларни сўзсиз ва оғишмай амал қилиш, суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилиш, жиноят ишини юритиш тартибини такомиллаштириш йўналишлари ҳақида сўз юритилган. Жиноят ишларини юритиш тартиби, шунингдек хусусий айблов билан боғлиқ суд-тергов амалиётида учраётган муаммолар, уларнинг сабаблари, хусусий айблов институти ва жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштиришнинг айрим жиҳатлари ҳақида фикрлар баён этилган.

Калит сўзлар: жиноят иши, жиноят ишини юритиш тартиби, жиноят-процессуал фаолият, жиноят-процессуал фаолиятга қўйиладиган талаблар, хусусий айблов, жиноят-процессуал қонунчилик ва хусусий айблов институти такомиллаштириш.

РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич

Начальник кафедры уголовно-процессуального права Академии МВД

Республики Узбекистан, кандидат юридически наук, доцент

E-mail: behzodnur224@gmail.com

СОВРЕМЕННЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К УГОЛОВНОМУ СУДОПРОИЗВОДСТВУ И ИХ СОВМЕСТИМОСТЬ С ИНСТИТУТОМ ЧАСТНОГО ОБВИНЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

В статье излагается ожидаемая цель уголовно-процессуальной деятельности, обеспечение законности и объективности при сборе, фиксации, проверки и оценке доказательств, а также при проведение доследственной проверки, разрешении жалоб и сообщений о преступлениях, расследовании и рассмотрении уголовных дел, требований к уголовному судопроизводству,

безусловное и безоговорочное соблюдение конституционных принципов, таких как верховенство закона, равенство граждан перед законом, презумпция невиновности, справедливости и гуманизма, соблюдение прав и свобод граждан в судопроизводстве, а также о направлениях совершенствовании уголовного судопроизводства. Высказаны мнения о порядке уголовного судопроизводства, а также проблемы в судебно-следственной практике применения частного обвинения, об их причинах, и некоторых аспектах совершенствования института частного обвинения и уголовно-процессуального законодательства.

Ключевые слова: уголовное дело, порядок уголовного судопроизводства, уголовно-процессуальная деятельность, требования к уголовно-процессуальной деятельности, частное обвинение, совершенствование института частного обвинения и уголовно-процессуальное законодательство.

RASHIDOV Behzod

Head of the Department of Criminal Procedure Law of the
Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan

Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor

E-mail: behzodnur224@gmail.com

MODERN CRIMINAL PROCEEDINGS AND THEIR COMPATIBILITY WITH THE INSTITUTE OF PRIVATE ACTION

ANNOTATION

The article sets out the expected goal of criminal procedural activity, ensuring the legality and objectivity in collecting, fixing, checking and evaluating evidence, as well as in conducting pre-investigation checks and resolving complaints and reports of crimes, investigating and considering criminal cases, requirements for criminal proceedings, unconditional and unconditional observance of constitutional principles, such as the rule of law, equality of citizens before the law, the presumption of innocence, justice and humanism, observance of the rights and freedoms of citizens in legal proceedings and on directions for improving criminal proceedings. Opinions on the procedure for criminal proceedings are described, as well as the problems encountered in the judicial and investigative practice of using private prosecution, about their reasons, and about some aspects of improving the institution of private prosecution and criminal procedure legislation.

Keywords: criminal case, the procedure for criminal proceedings, criminal procedural activity, requirements for criminal procedural activity, private prosecution, improvement of the institution of private prosecution and criminal procedural legislation.

Одил судловни таъминлашда адолатга амал қилиш, ўз вақтида фуқароларинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш ёки бузилган ҳуқуқларини тиклаш, жиноятчиликнинг олдини олиш ва унга йўл қўймаслик, жиноят содир этган шахсларга нисбатан жавобгарлик масаласини ҳал этишда самарадорликни таъминлаш, жиноят натижасида етказилган зарарнинг тўлиқ қопланишига эришиш, жиноятчиликка қарши курашишни амалга оширувчи органлар фаолиятида самарадор иш усуллари жорий этиш кабилар муҳим йўналишлар сифатида суд-ҳуқуқ ислохотларининг мазмунида акс этган эди. Ушбу йўналишларга оид ўзгаришлар ва янгиланишлардан кўзланган мақсадга муайян даражада эришилди, деб бемалол айтиш мумкин. Аммо бошланган ишлар охиригача амалга оширилди, деб бўлмайди. Шу билан бирга шиддат билан ўзгараётган замон ва илм-фан тараққиёти, халқ ҳўжалиги ва жаҳон иқтисодиётидаги туб ўзгаришлар, оламшумул кашфиётлар, одамлар турмуш тарзининг ўзгариши, янгича дунёқараш шаклланаётганлиги, тинчлик ва хавфсизликка янгича кўринишдаги ва турли таҳдид манбаларининг пайдо бўлаётганлиги суд-ҳуқуқ тизимида мунтазам равишда ислохотлар ўтказиб бориш, жиноятчиликка қарши курашишда янгича ёндашувлар ҳамда одил судловни, жиноятларнинг олдини олиш самарадорлигини, жиноят ишлари тергов қилинишининг тезкорлигини ва унумли бўлишини таъминлашда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва суд органларининг фаолиятини янгича ташкил этиш зарурлигини кўрсатмоқда. Фаолиятни янгича ташкил этиш нафақат суд-ҳуқуқ тизимида балки, ижтимоий ҳаётнинг барча

соҳаларида ҳам долзарб масалага айланган.

Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчиликни янгилаш мақсадида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 21 октябрдаги «Суд-ҳуқуқ тизимини янада ислоҳ қилиш, фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини ишончли ҳимоя қилиш кафолатларини кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-4850-сонли фармони суд-ҳуқуқ тизимидаги ислохотларни янги босқичга кўтаришга ва ушбу тизимда туб ўзгаришларни амалга оширишга хизмат қилмоқда. Суд-ҳуқуқ тизимини янада демократлаштириш ва эркинлаштириш, суд, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи ва назорат органлари фаолияти самарадорлигини ошириш, аҳолининг одил судловга бўлган ишончини ошириш, жамиятда қонун устуворлигини таъминлаш ва қонунийликни мустаҳкамлаш мақсадига эришишда давлат сиёсатининг қуйидаги асосий уч йўналиши [1] танлаб олинган:

- суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини таъминлаш;
- фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлаш;
- одил судловга эришиш даражасини ошириш.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 30 ноябрдаги «Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-5268-сон Фармони [2] суд-ҳуқуқ ислохотларини изчил давом эттириш, қонунчиликда жиноят ишларини тергов қилиш ва кўриб чиқиш жараёнида далилларни тўплаш, мустаҳкамлаш, текшириш ва баҳолашда қонунийлик ва ҳолисликни таъминлашга тўсқинлик қилувчи ҳуқуқий бўшлиқларни бартараф этиш, қонун устуворлиги, фуқароларнинг қонун олдида тенглиги, инсонпарварлик, адолатлилик ва айбсизлик презумпцияси каби конституциявий принципларни сўзсиз ва оғишмай таъминлаш, суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликларига риоя қилиш, жиноят-процессуал ва жиноят-ижроия қонунчилигини янада такомиллаштириш мақсадида қабул қилинди. Бугунги суд-тергов амалиёти таҳлили, шунингдек, халқ билан бевосита мулоқот натижалари ушбу соҳада бир қатор тизимли муаммо ва камчиликлар мавжудлигини кўрсатмоқда [3]. Буларга:

жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимида фуқароларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини самарали ҳимоя қилиш, жиноят ишлари бўйича судгача ва суд жараёнида қонунийликни таъминлашга тўсқинлик қилувчи ҳуқуқий бўшлиқларнинг мавжудлиги;

жиноятларни профилактика қилиш ва олдини олиш, шунингдек, фуқароларга юксак ҳуқуқий маданият ва қонунга ҳурмат ҳиссини сингдириш борасидаги ҳуқуқий механизмларнинг етарли даражада самарадор эмаслиги;

алоҳида турдаги жиноятларни содир этганлик учун санкциялар қилмишларнинг ижтимоий хавфлилик хусусияти ва даражасига номувофиқлиги, жумладан жазонинг муқобил турлари, рағбатлантирувчи нормалар ва жамоат таъсир чоралари етарли даражада қўлланилмаслиги ва самарасизлиги;

тезкор-қидирув тадбирлари ва тергов ҳаракатларини ўтказиш сифатининг қониқарсизлиги ва процессуал қонунчилик талабларини бузган ҳолда олинган маълумотлардан далил сифатида фойдаланилиши;

халқаро амалиётда эътироф этилган жиноят-ҳуқуқий институтларнинг етарли даражада имплементация қилинмаганлиги, жумладан юридик шахслар жиноий жавобгарлигининг мавжуд эмаслиги;

суд-тергов фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш жуда паст даражада эканлиги.

Юқорида акс этганлар билан бирга суд-прокурор ходимларининг малакасини ошириш ва раҳбар кадрларни тайёрлаш тизимини такомиллаштириш, вояга етмаганлар билан боғлиқ жиноят, жиноят-процессуал қонунларни либераллаштириш, ярашув институтини ва жабрланувчининг аризаси асосидагина қўзғатиладиган жиноятлар таркибини кенгайтириш, айрим ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноят таркибларини жиноятлар тоифасида чиқариш, маъмурий судларни ташкил қилиш, иш юритишда электрон ва бошқа илғор шаклларни жорий этиш борасидаги вазифалар келгусида суд-ҳуқуқ тизимида жиддий ўзгаришлар амалга оширилишини тақозо этади. Мамлакатимизда суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш борасида ишларнинг давоми сифатида 2020 йил 10 август куни Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Суд-тергов фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони қабул қилиниб, унда жиноят-процессуал қонунчиликни янада такомиллаштириш мақсадида бир қанча тақлифлар илгари сурилган. Жумладан:

1. Куйидагилар суд-тергов фаолиятини янада такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари этиб белгиланган:

шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларига сўзсиз риоя этилишини таъминлаш, процессуал ҳаракатларнинг сифатини ошириш, жиноят процессида далилларни тўплаш ва мустаҳкамлаш, уларга баҳо бериш тизимини илғор хорижий тажрибада кенг қўлланиладиган исботлаш стандартларини инобатга олган ҳолда қайта кўриб чиқиш;

ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг жиноятларни фош этиш борасидаги фаолиятини янги босқичга олиб чиқиш, содир этилган ҳар бир жиноят учун жавобгарликнинг муқаррарлигини ҳамда шахс, жамият ва давлатга етказилган зарар тўлиқ қопланишини таъминлаш;

шахсга нисбатан қийноққа солиш ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ҳамда жазо турларини қўллаш билан боғлиқ қилмишлар содир этилишининг олдини олиш бўйича самарали механизмларни жорий қилиш, шунингдек, бундай қилмишлар учун жавобгарликни кучайтириш;

жиноят ишларини тергов қилиш жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш, суриштирув ва дастлабки тергов органларининг моддий-техника базасини янада мустаҳкамлаш ва кадрлар салоҳиятини ошириш;

жиноятчиликнинг олдини олиш тизими самарадорлигини ошириш, шунингдек, жиноятларнинг келиб чиқиш сабаблари ва шарт-шароитларини ўз вақтида аниқлаш ва бартараф этиш, фуқароларнинг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш ва уларда қонунга итоатгўйлик руҳини шакллантириш механизминини жорий қилиш.

2. Айбига иқдорлик асосида келишув институтини жорий қилиш. Бунда, айрим жиноятлар тоифалари бўйича шахс айбини бўйнига олиш тўғрисида арз қилган, чин қўнгилдан пушаймон бўлган, жиноятнинг очилишига фаол ёрдам берган ва келтирилган зарарни бартараф қилган ҳолларда суриштирув ва дастлабки тергов органлари билан ёзма келишув тузилиши ҳамда унга нисбатан суд томонидан Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси Махсус қисмининг тегишли моддасида назарда тутилган энг кўп жазонинг ярмидан кўп бўлмаган миқдори ва (ёки) муддатига жазо тайинлаш назарда тутилган ўзгартиришлар қонунчиликка киритилади.

3. Шахсга эълон қилинган айблов, жиноят иши суднинг қайси инстанциясида кўрилатганидан қатъи назар, ярашув институти доирасига тушадиган Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси Махсус қисмининг моддаси ёки қисмига ўзгартирилган ҳолларда ярашув институтини қўллаш тартибини жорий қилиш. Шунингдек, оғир ёки ўта оғир жиноятларни содир этганлик учун судланганлик ҳолати тугалланмаган ёки судланганлиги олиб ташланмаган шахслар ярашилганлиги муносабати билан жиноий жавобгарликдан озод этилмаслигига оид қоида вояга етмаганлар, биринчи ва иккинчи гуруҳ ногиронлари, аёллар, олтмиш ёшдан ошган эркеклар ва эҳтиётсизлик орқасида жиноят содир этган шахсларга нисбатан қўлланилмаслигини белгилаш.

4. Жиноят ишининг терговга тегишлилиги институтини янада такомиллаштириш.

5. Жиноятлар ҳақидаги ариза, хабар ва бошқа маълумотларни қабул қилиш ва кўриб чиқиш, шунингдек, терговга қадар текширув ҳаракатларини ўтказиш тартибини белгиловчи норматив-ҳуқуқий ҳужжат лойиҳаси ишлаб чиқиш ва бошқа бир қанча ташаббуслар илгари сурилган [4].

Шу билан бирга қайд этилган муаммоларнинг самарали ечими, бизнингча, жиноят-процессуал фаолиятнинг асослари, диспозитивлик, хусусан хусусий айблов институти такомиллаштирилишини тақозо этади. Ушбу ўзгаришлар замон талабларига мос бўлиб, суд-ҳуқуқ тизимининг янада самарали, адолатли ва инсонпарвар бўлишига хизмат қилади.

Биз тараққиётнинг инқилобий эмас босқичма-босқич амалга ошадиган йўлини танлаганмиз. Шу боис янги қонунларни қабул қилишда эски қонунлар асос сифатида олинган. Жиноят процессида муайян муаммолар мавжуд бўлишига олиб келаётган омиллардан яна бири деярли барча муносабатларга оид қонун бузилишларида айбловни давлат қўллаб-қувватлаши ҳисобланади. Шу билан бирга куйидагилар:

– жиноят процессида иш юритиш тартиби ва шакллариининг мураккаблиги, процессуал ҳаракатларни такрорий ўтказиш ҳолатларининг кўплиги;

– жиноят процессуал фаолият давомида процесс иштирокчиларига таъсир қилиш усули сифатида тақиқловчи нормаларнинг устунлиги, рағбатлантирувчи нормаларнинг йўқлиги;

– жиноят ишини юритишга масъул бўлган давлат органлари ва мансабдор шахслар фаолиятини баҳолашнинг ҳолисона мезонлари йўқлиги, фақат кўрсаткичларга асосланиш ва бир томонлама ёндашиш;

– жиноят-процессуал фаолиятда жиноятларнинг олдини олиш ва уларнинг келгусида такроран содир этилишига йўл қўймаслик чораларини кўришга етарлича эътибор берилмаслиги;

– айрим процессуал ҳаракатларни ўтказиш, процессуал чораларни қўллаш тартибининг ўта мураккаблиги, масалан дастлабки терговда айрим процессуал мажбурлов чораларини қўллаш учун суддан санкция олиш тартиби;

– жиноят ишини юритишга масъул бўлган субъектларнинг ҳолислигини таъминлаш механизмига амал қилинмаганлиги;

– жиноят натижасида етказилган моддий зарарнинг қопланишини таъминлашга хизмат қиладиган процессуал механизмларнинг йўқлиги ёки ишламаслиги;

– исботлаш жараёнига қўйиладиган айрим талабларнинг бугунги давр талабларига номувофиқлиги;

– Жиноят, Жиноят-процессуал ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекслардаги айрим қоидаларнинг эскирганлиги боис уларнинг мазмунини янги қабул қилинаётган қонун нормалари билан ўзаро мос келмаслиги ҳамда шу сабаб қонунларнинг қўлланилмасдан қолаётганлиги, шунингдек суд-тергов амалиётида нотўғри талқин этилишига ва қўлланилишига олиб келаётганлиги;

– жиноят процессида илғор илмий-техника воситалари, ишни илмий ташкил этиш усули ва шаклларидан фойдаланишдаги оқсоқликлар;

– жиноят процессида суд назоратини амалга ошириш механизми тўлиқ белгиланмаганлиги суд-ҳуқуқ тизимидаги, хусусан жиноят процессидаги асосий муаммолардан ҳисобланади.

Юқоридаги муаммоларни ижобий ҳал этиш орқали, бизнингча мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган ислохотлардан кутилаётган мақсадларга эриша оламиз. 2018 йил 14 май куни қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ 3723-сон Қарорида замонaviй халқаро стандартлар ва илғор хорижий тажрибани инобатга олган ҳолда, Ўзбекистон Республикасининг Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилигини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ва вазифалари белгиланди. Ушбу қарорда белгиланган чора-тадбирлар жиноят-процессуал фаолиятда учраётган муаммоларни ҳал этишга қаратилган. Қайд этилганидек, учраётган муаммоларнинг сабабларидан бири хусусий айблов асосида иш юритиш мақсадга мувофиқ бўлган ўринларда ҳам қонунчилигимизда оммавий айблов асосида иш юритилишига оид талаблар ҳисобланади. Шунга кўра, жиноят процессининг янги шакл ва тартиб-таомилларини жорий этишда хусусий айблов асосида иш юритиш доирасини кенгайтириш, ушбу тоифа ишларни юритишнинг алоҳида тартибини белгилаш, шунингдек соддалаштирилган тартибда иш юритиш шартлари ва қоидаларини қабул қилиш орқали суд ҳокимиятининг чинакам мустақиллигини, фуқаролар ҳуқуқ ва эркинликларининг ишончли ҳимоясини таъминлаш, одил судловга эришиш даражасини ошириш ҳамда замон талабларига жавоб берадиган жиноят процессуал фаолиятни йўлга қўйиш мумкин [5, Б.150-152].

Жиноят-процессуал муносабатларда хусусий айблов институтининг янада кенгрок қўлланишига хизмат қиладиган янги қонун нормалари қабул қилиниши, умуман олганда хусусий айблов институтининг кенгайтирилиши жиноий судлов фаолиятининг самарадорлигини таъминлаш билан бирга жиноят ва жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштириш мақсадига хизмат қилади. Шу билан бирга хусусий айблов институтини такомиллаштиришда жиноят-процессуал фаолиятга тизимли ёндашган ҳолда, жиноятчиликка қарши кураш борасидаги давлат сиёсатидан кўзланаётган мақсаддан келиб чиқиб, жиноят ва жиноят-процессуал қонунчиликни узвий боғлиқликда такомиллаштиришга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ.

Бизнингча, жиноят қонунчилигини такомиллаштиришда жиноят тушунчаси, жавобгарлик асослари, қилишнинг жиноийлигини истисно қиладиган ҳолатлар, жавобгарлик тушунчаси ва жавобгарликка тортиш асослари, жазо тушунчаси ва жазо тайинлаш асослари, жавобгарлик ва жазодан озод этиш асослари, мажбурлов чоралари, жиноятлар ва уларни содир этганлик учун тайинланиши мумкин бўлган жазолар, бошқа жиноий-ҳуқуқий институтларни такомиллаштиришда ушбу жиноий ҳуқуқий институтларни қўллаш тартиби ва хусусиятларини инобатга олиб, ишлаш зарур. Жиноят-процессуал қонунчиликни такомиллаштиришда эса айбловни амалга оширувчи субъектларнинг даъвосига асосланган иш юритиш тартиби, жиноят-процессуал фаолиятни амалга ошириш механизми белгиланиши мақсадга мувофиқ. Жиноят-процессуал қонунчиликни хусусий айблов институтини қўллаш йўналишида такомиллаштиришда қуйидагиларни ҳисобга олиш зарур:

1. Жиноят-процессуал фаолиятни бошлаш учун асос сифатида жабрланувчининг шикояти ёки прокурорнинг аризаси мавжуд бўлишлигини белгилаш. Шунга кўра айбловнинг хусусий, оммавий (давлат) ва аралаш шакллари аждратиш ва уларни амалга ошириш тартибини аниқ белгилаш.

2. Аралаш айбловни амалга ошириш учун прокурор розилик берган ёки қўллаб қувватлаган шахснинг аризаси асос бўлишини белгилаш.

3. Жиноят ишини тергов қилишнинг мажбурийлигини бекор қилиш. Яширин содир этиладиган жиноятлар (шахс ноаниқ бўлган)га оид, жиноят содир этган шахс яширинган ёки унинг қаердалиги номаълум бўлган ва мураккаб ишлардагина тергов ўтказилиши шартлиги, қолган ишларда заруратга кўра ўтказилиши мумкинлиги, тергов ўтказишга прокурорнинг қарори асос бўлиши, терговнинг муддати ҳам прокурор томонидан белгиланиши қонунда тартибга солиниши керак.

4. Хусусий айбловга доир ишларда терговга қадар текширув ўтказиш билан кифояланиб, жабрланувчининг шикоятини судда кўриб чиқиш учун барча зарур ташкилий чоралар кўрилиб, тўпланган зарур маълумотларни судга тақдим этиш тартиби белгиланиши зарур.

5. Аралаш ва давлат айбловига доир ишларда тергов ўтказиш шарт эмас деб топилганда давлат айбловини қувватлайдиган мансabdор шахс (терговчи) белгиланиб, зарур ташкилий чоралар кўрилиб, текширув натижасида йиғилган зарур маълумотлар шахснинг аризаси ва/ёки прокурорнинг айбловни қўллатлаш ҳақидаги аризаси билан судга юборилиши тартиби белгиланиши керак.

6. Тергов ҳаракатларини ўтказиш учун агарда у шахс ҳуқуқ ва эркинларини чеклаш билан боғлиқ бўлмаса, ортиқча чекловлар бўлмаслиги керак, шунингдек ҳолислар иштироки мажбурийлиги талабини бекор қилиш ва тергов ҳаракатларини ўтказиш ёки далиллар (маълумотлар) тўплаш ҳуқуқига айбловни амалга ошираётган шахслар (жабрланувчи, фуқаровий даъвогар, уларнинг вакили, давлат ёки жамоат айбловчиси), айбловдан ҳимояланаётган шахслар (гумон қилинувчи, айбланувчи, фуқаровий даъвогар, унинг вакиллари), ҳимоячи эга бўлиши зарур.

7. Тергов ўтказиш эса амалдаги қонунчилик талабларига ўхшаш тартибда амалга оширилиши, лекин тергов ўтказаетган шахс ишни ҳал этиш билан боғлиқ қарорлар қабул қилиш ҳуқуқига эга бўлмаслиги, тергов якунларига кўра прокурор тасдиқлайдиган айб эълон қилиш қарорини иш материаллари билан судга тақдим этиши, давлат айбловчиси айбловдан воз кечганида ишни тугатиш мумкин бўлиши керак.

8. Суд жараёнлари амалдаги қонунчиликда белгиланган тартибга ўхшаш бўлиши, аммо суд ишни кўриш учун тайинлагандан сўнг иш кўрилиши бошланадиган кунга қадар айблов ва ҳимоя тараф ўз манфаатларини ҳимоя қилиш учун зарур маълумотларни (далил) тўплаш ва судга тақдим этиш ҳуқуқига эга бўлиши, шунингдек айбга иқдор бўлганда қисқартирилган тартибда суд жараёни ўтказиш тартиби, яъни келишув институти белгиланиши керак.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2016 йил 31 октябрь, 43-сон, Б.5-20.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Суд-тергов фаолиятида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари кафолатларини кучайтириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони. ПФ-5268-сон 30.11.2017 // URL: <https://lex.uz/docs/3432426>
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 майдаги “Жиноят ва жиноят-процессуал қонунчилиги тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ 3723-сон қарори // URL: <https://lex.uz/docs/3735818>
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 10 августдаги “Суд-тергов фаолиятида шахснинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини янада кучайтириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6041-сон фармони // URL: <https://lex.uz/docs/4939467>
5. Муродов Б.Б. Жиноят ишини тугатиш: назария ва амалиёт: Монография. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2016. – 166 б.